

وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری
دانشگاه کوثر تهران

پرسشگری و تفکر نقادانه

مرکز مشاوره دانشگاه کوثر

آذر ماه ۱۳۹۹

راهکارهای پرورش تفکر نقادانه عبارتند از:

۱. مسائل، معمولاً راه حل متفاوتی دارند؛ تحمیل راه حل خود یا تحمیل راه حل دیگران، به عنوان یک راه حل قطعی، منطقی به نظر نمی آید.

۲. دربارهٔ مسائل پیش آمده، فکر کنیم و دچار احساسات و هیجان های شدید و کاذب نشویم و از قضاوت عجولانه و تعصب و خودرایی دربارهٔ موضوعات مورد بحث، بپرهیزیم.

۳. قبل از پاسخ گویی به مسائل، فکر کرده، سپس تصمیم گیری و عمل نماییم.

۴. مشوق خوبی برای مسئولانه فکر کردن خود و دیگران باشیم.

۵. از عقاید و نظرات خود، دفاع معقولانه و منطقی کرده، زود تسلیم نشویم.

۶. به دیگران اجازه بحث و اظهار نظر درباره موضوعات مختلف را بدهیم.

۷. به هر سؤالی به راحتی پاسخ نگوییم؛ بلکه با سؤال های مناسب، مخاطب را در رسیدن به پاسخ، کمک کنیم.

۸. در جلسات بحث و تبادل افکار، از برجسب زدن، دستور دادن، سرزنش، نصیحت، قضاوت و مسخره کردن فکر دیگران، جداً بپرهیزیم.

۹. با برقراری امنیت و آرامش روانی و عاطفی و احترام به عقاید و نظرات دیگران، آنان را جهت شرکت در بحث و بیان اظهارنظر، ترغیب و تشویق کنیم.

۱۰- در مقابل هر سؤالی که از ما می پرسند، پاسخ از قبل تعیین شده نداشته باشیم؛ تا بهتر بتوانیم به نقد و بررسی و تجزیه و تحلیل موضوع بپردازیم.

ویژگی های افراد دارای تفکر نقادانه عبارتند از:

۱. روحیهٔ پرسش گری دارند.

۲. خودشان نقد پذیرند.

۳. داوری و قضاوت آنها به دور از تعصب و لجاجت است.

۴. هر چیزی را به سادگی و بدون تفکر، نه می پذیرند و نه رد می کنند.

۵. نسبت به مسائل، دید وسیع و دقیقی دارند.

۶. به جنبه های مثبت و منفی مسئله، توجه دارند و یک سونگر نیستند.

۷. قدرت تجزیه و تحلیل و استنتاج موضوعات مختلف را دارند.

۸. با ذهن باز و متفکرانه، نسبت به مسائل، اظهار نظر می کنند.

۹. معمولاً قدرت تشخیص درست از نادرست را دارند.

۱۰. گوینده ای متفکر و منطقی و شنونده ای، فعال هستند.

۱۱. هنگامی که تمام موضوع را در نظر می گیرند، به جزئیات نیز توجه می کنند.

۱۲. به عاقبت کار می اندیشند و معمولاً فریب وعده های دیگران را نمی خورند.

یکی از مهمترین وجوه تمایز انسان از دیگر موجودات، قدرت تفکر و خلاقیت، قدرت دستکاری در ذهن و پدیده‌ها، قدرت کشف و تولید ابزار و اندیشه‌های جدید است. در دنیای پر از چالش امروز که حق و باطل، درست و غلط، حقیقت و دروغ سخت به هم آمیخته اند، داشتن حس مهارت تشخیص آنها از یکدیگر، رمز موفقیت در زندگی است. ذهن نقاد هر چیزی را به راحتی نمی‌پذیرد و یا رد نمی‌کند، بلکه ابتدا در مورد آن موضوع، سؤال و استدلال می‌کند سپس می‌پذیرد یا رد می‌کند. داشتن این نوع تفکر، کمک می‌کند تا هنگام تصمیم‌گیری مسأله را از جوانب گوناگون بررسی و نقد کنیم زیرا تفکر نقادانه برپایه پرسیدن، کسب اطلاعات و استدلال قرار دارد و از تعصب و خودرأیی به دور است.

لازم است که همه ما برای زندگی بهتر و سالمتر، این مهارت را بیاموزیم. زیرا کسانی که فریب دیگران را می‌خورند، یا به راحتی جذب گروه‌ها و افراد ناباب می‌شوند، یاد نگرفته‌اند که سؤال کنند و به عاقبت کار فکر کنند برای مثال فردی که دارای تفکر نقاد است و روحیه پرسش و پرسشگری دارد، همواره هنگام دعوت از او به جایی و یا مجلسی می‌پرسد: کی؟ کجا؟ با چه کسی؟ چرا؟ چه مدت؟ تفکر نقاد یکی از مهارت‌هایی است که خود، زمینه ساز مهارت تصمیم‌گیری و حل مسأله است. به یاد داشته باشیم که تفکر نقاد با تفکر انتقادی فرق می‌کند، چرا که هدف از انتقاد شاید فقط ایراد گرفتن باشد، ولی تفکر نقاد، نقد و بررسی همه جوانب، نقاط مثبت و منفی موضوع و مقایسه آنها با یکدیگر است، برای اینکه بتوانیم تصمیم درست‌تر و منطقی‌تر بگیریم. اگر هر کس با تفکر در خود بتواند به نقد و بررسی و کنکاش مسائل پیش آمده بپردازد، در می‌یابد که کلید گشایش هر قفل و مشکلی نزد خود اوست و بی‌جهت آن را در نزد دیگران می‌جوید.

توانایی تفکر انتقادی

منظور از تفکر نقاد آن است که فرد اطلاعات، گفته‌ها و نظرات و پیشنهادها را بررسی کند و هیچ اندیشه، پیشنهاد یا نظری را بدون ارزیابی نردکند و نپذیرد.

با استفاده از این مهارت به بررسی و تجزیه و تحلیل افکار خود و دیگران می‌پردازیم و به فهم و درک روشن تر دست می‌یابیم. این توانایی کمک می‌کند تا اطلاعات و تجاربی را که به ما می‌رسد تجزیه و تحلیل کرده و در مقابل ارزش‌ها و فشارهایی که به ما تحمیل می‌شود مقاومت کنیم و بدانیم که رفتار دیگران همیشه درست نیست.

در همه محیط‌ها احتمال آن وجود دارد که جوانان در معرض پیشنهادهای ناسالم قرار بگیرند: از طرف همکلاسی‌ها، افراد فامیل و اخبار و اطلاعاتی که از طریق رسانه‌هایی همانند اینترنت داده می‌شود. پس بهتر است که جوانان قدرت تشخیص مطالب سالم از ناسالم را به دست آورند نه آنکه توسط دیگران کنترل شوند.

تفکر انتقادی در دوران باستان هم در حاشیه سایر افکار و اندیشه‌های آدمی وجود داشته اما این تفکر بطور اساسی با «رنه دکارت» فیلسوف فرانسوی گره خورد آنگاه که در همه چیز خودش شک کرد. سپس به این نتیجه رسید که من شک می‌کنم پس هستم و با کانت فیلسوف نقاد آلمانی به اوج خود رسید و تحت عنوان «تفکر انتقادی» مطرح شد و به سایر علوم انسانی رسوخ پیدا کرد.

منحصر به فردترین توانایی آدمی اندیشیدن است و به جرأت می‌توان گفت تمامی پیشرفت آدمی از ابزار سازی، کشف آتش، اختراع چرخ، خط و کشاورزی گرفته تا صنعت چاپ، کشف برق و ماشین و تکنولوژی نانو تکنولوژی و بیوتکنولوژی همه و همه محصول تفکر آدمی و حاصل کارکرد قشر مخ و نقادی‌های آن است.

اصول تفکر نقادانه

پرسشگری: پرسیدن سؤالات مناسب از خود و دیگران برای فهمیدن دقیق‌تر مطالب.

اطلاعات: جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف درباره مطلب یا مسأله مطرح شده.

ارزیابی: بررسی اطلاعات جمع‌آوری شده درباره مطلب یا مسأله مطرح شده و ارزش‌گذاری آنها.

نتیجه‌گیری: در نظر گرفتن و انتخاب بهترین و صحیح‌ترین مفهوم یا راه‌حل برای مطلب یا مسأله مطرح شده.

تعریف تفکر نقادانه

این نوع تفکر، نوعی فرآیند شناختی فعال، هدفمند و سازمان‌یافته است که شخص با استفاده از آن به بررسی افکار و عقاید خود و دیگران می‌پردازد و با ارزیابی و تفسیر ماهرانه خود به درک و فهم روشن‌تر و بهتری دست می‌یابد.

اهداف این مهارت عبارتند از:

فعال کردن ذهن مخاطبان در ارتباط با مفهوم تفکر نقادانه

آگاهی یافتن مخاطبان از اجزاء تفکر نقادانه